

Søren Holgersen Schandorph

Esper Lønborg

Da sognepræsten mag. Holger Sørensen Schandorph døde i 1736 (se historisk Årbog 1987, side 87) efterlod han sig 16 børn. Af disse er der nogle, om hvem der intet vides, mens andre efterlod sig spor i større eller mindre målestok.

Blandt de kilder, der mest udførligt giver oplysninger om folks virke og deres forhold i tidligere tid, skal især nævnes tingbøgerne og skifteprotokollerne. Gennem disse kan vi få masser af oplysninger, bl.a. om forholdene i Snedsted Præstegård i slutningen af det 17. og begyndelsen af det 18. århundrede. Vi ved således, at mag. Holgers første kone Birte Hansdatter døde i januar måned 1690 og iflg. skiftet efter hende, arvede hver af sønnerne 9 sletdaler 2 mark og 12 skilling. På det tidspunkt var ingen af børnene myndige, og pengene er derfor ikke kommet til udbetaling. Først da børnene blev voksne og gjorde krav på deres mødrende arv, prøvede faderen at overtale sønnerne til at give afkald på deres arv, hvilket de ikke var særlig villige til. Det endte derfor med, at mag. Holger ”meget ugerne må se, at han nødes til at stævne sine kære sønner til tinge”, hvilket skete i august måned 1721, hvor han forsøgte at modregne deres underhold og den skolegang, de havde modtaget i hjemmet fra deres 18. år i deres arv.

Det lykkes også langt om længe at få sønnerne Søren og Hans til at give afkald på arven efter deres moder, Birte Hansdatter.

Overfor sønnen Bjørn, hvis moder Maren Bjørnsdatter døde i 1698, forsøgte mag. Holger at overbevise ham om, at også han bør give afkald på sin mødrende arv, idet han hævder, at have opfødt Bjørn fra han var 18. år til påske 1721, altså i 12 år, og derudfra opstiller han følgende regning.

Kost i 12 år á 10 Rdl. 110 Rdl. Undervisning i maler- og tegnekonsten 30 Rdl.

Mag. Holger anfører, at det må anses for en meget rimelig pris, eftersom kosten kun er anslået til 2-3 skilling om dagen.

Herimod indvender Bjørn, at beløbet for kost godt kan reduceres til det halve, eftersom han hvert år fra påske til mikkelsdag ikke har opholdt sig hjemme, og i de perioder, hvor Bjørn virkelig opholdt sig i Snedsted, tjente han faderen ved at køre med denne, når det var nødvendigt (og det var netop i den periode, hvor mag. Holger fungerede som provst over Hassing-Refs herred, hvilket har nødvendiggjort mange rejser).

Sagen mellem Bjørn og faderen endte med, at der indgås et forlig, hvorved faderen betaler Bjørn 6 tdr. byg og 4 tdr. havre til gengæld giver Bjørn afkald på sin arv og lover at instruere sin broder Ernst ”i maler- og tegnekonsten”.

Af de 16 børn, der er nævnt i skiftet fra 1737, er Søren Holgersen den, om hvem kilderne giver de fyldigste oplysninger.

Han er iflg. den lige omtalte retssag fra august 1721 født den 30. sept. 1681 og broderen Hans skulle være født den 2. april 1682. Disse oplysninger må sandsynligvis bero

på en fejlskrivning, men sætter vi iflg. kirkebogen Søren's fødsel (eller rettere dåb) til 30. sept. 1680, giver det god overensstemmelse med, at Søren døde i februar 1759 i sin alders 80. år, samt at Hans døde i sit 86. år den 5. august 1767.

Om hans barndom ved vi, at mag. Holger holdt flere privatlærere til ham og hans brødre, blandt disse en ved navn Anders Christensen, som langt fra altid bestred sit hverv til mag. Holgers tilfredshed, således lærte han drengene at spille bassard (Dobbel). Han tog dem også med på jagt og fik dem til at skyde et par af faderens høns en dag, da denne var i Aalborg.

Atter iflg. sagen af 21. aug. 1721 ved vi, at han boede hjemme til 1708, da han overtog Sønderhå præstegård i forpagtning sammen med broderen Hans. Her blev Søren formodentlig et par år, sammen med Hans optræder han et par gange i Sønderhå kirkebog som fadder i 1709 og 1710.

Den 25/2 1711 blev Søren gift med Anne Christensdatter, enke efter afdøde herredsfoged Villads Poulsen på Gammelbygård i Grurup og kom med dette ægteskab i besiddelse af Gammelbygård. Ægteskabet varede dog ikke ret længe, thi Anne Christensdatter døde allerede 2. januar 1712, men allerede i sommeren 1713 omtales hun som hans forrige hustru. Han må da allerede på det tidspunkt være blevet gift med sin anden hustru Else Andersdatter Budde fra Øster Hindsels. Hun overlevede Søren, idet hun døde i Stagstrup den 22. november 1759 i sin alders 80. år. Af børn af dette ægteskab kendes 2:

1. En søn Anders, der fik borgerskab i Aalborg som købmand. 2. En datter Sophie Øllegaard, der blev gift med degnen i Skallerup på Mors.

Søren Holgersen blev som nævnt ved sit ægteskab ejer af Gammebygård i 1711, hvilket dengang var den største gård i Grurup sogn.

Anne Christensdatter var blevet enke i december 1703, da Villads Poulsen døde, og i 1704 blev der afholdt skifte efter ham, hvoraf fremgår, at han ved sin død var ejer af 12 gårde, nemlig:

Nr.	Hart-korn	Pris pr. td. htk.	Vurdering	Sogn
1.	6.7.3.0	40 rdl.	278.5. 8	Gammelbygård
2.	4.0.2.1	30 rdl.	122.1. 2	Gammelby
3.	5.3.0.0	40 rdl.	215.0. 0	Gammelby
4.	5.3.3.0	35 rdl.	191.2. 7	Gammelby
5.	7.0.1.0	40 rdl.	218.1. 8	
6.	3.3.0.1	40 rdl.	135.2. 7	Stagstrup
7.	3.3.0.1	30 rdl.	101.3. 6	
8.	4.2.0.1	35 rdl.	149.0. 11	
9.	3.3.2.2	30 rdl.	193.4. 8	Sønderhå
10.	0.6.0.7	35 rdl.	26.3. 11	
11.	1.2.0.0	40 rdl.	50.0. 0	
12.	3.0.0.1	30 rdl.	90.1. 14	Gettrup
I alt:	48.3.3.2		1682.2. 3	

Dette giver umiddelbart indtryk af en meget velstillet mand, men ikke desto mindre kan man se, at han måtte ud

på lånemarkedet både i 1711 og 1713 (herom senere). Han blev også stævnet for skattegæld i sommeren 1713, det fremgår da, at han skylder 15.5.0 Rdl. i familia-skat for den tid han har været på Gammelbygård.

Det er også i den periode, han må sælge ejendom nr. 9 i ovenstående skema for 84 Rdl. til Hans Langballe på Nørhågård. Grunden til at han må sælge ejendommen kan være mange, men Villads Poulsen havde købt Gammelbygård d. 4/4 1702, altså mindre end 2 år før sin fars død, der kan derfor tænkes at have været nogle uindfrie gældsposter, da Søren Holgersen overtog gården, som han skulle bruge penge til at indfri.

Bedre bliver Søren Holgersens økonomiske situation ikke, da en voldsom storm i marts 1715 blæste både stald- og ladebygning ned. Søren Holgersen nødsagedes da til at lade foretage en syns- og vurderingsforretning ved retten i Hassing herred, idet han agter at føre retsligt bevis for den lidte skade, i håb om at opnå skadebod eller kongelig nåde.

De indstævnede vidner kan alle bekræfte, at stald og lade ligger på jorden, og det meste af det korn og foder, der var i laden, er helt fordærvet eller ligger under åben himmel. Synsmændene forklarer også, at der er tale om den største lade i Grurup, og at den består af 5 gulve samt udskud i begge sider, idet gården betaler skat af over 11 tdr. hartkorn. Prisen for en tilsvarende lade anslår vurderingsmændene til ikke under 130 Rdl. Herudover gøres der også rede for, hvilke uheld Søren Holgersen har været udsat for m.h.t. besætningen indenfor det sidste år, således har han mistet sin bedste hoppe, der var vurderet til 20 Rdl., mens to andre hopper har kastet deres føl. Selve retsmødet slutter med denne triste konklusion fra Søren Holgersen:

Derpå fremstod Søren Holgersen og vedmodelig beklagede, den stormulykke ham fattige mand var tilføjet, idet hans lade var således nedslaget, ganske knust og brækket, hvilken ubodelig skade ville blive ham til total ruin, såfremt han ikke finder nogen nåde, hjælp og undsætning.

Nu blev retten trende gange tydelig påråbt, om nogen var mødt, som hertil havde at svare, men ingen var mødt, hvorefter Søren Holgersen var tingsvidne begærende.

Kilderne oplyser, såvidt det har været muligt at efterforske, intet, om han fik hjælp fra myndighederne, men årene 1715 og 1716 var meget vanskelige for Søren Holgersen. Han havde som tidligere nævnt måttet låne penge både i 1711 og 1713. Det første lån var på 30 Rdl., som han låner af sin steddatter Zille Cathrine Villadsdatter mod kaution af faderen mag. Holger. Det andet lån optog han hos Hans Carsten Langballe på Nørhågård. Lånet er på 130 sletdaler mod pant i ejendom nr. 3 i ovenstående skema (i det pantebrev, han udsteder, nævner han, at skødet er udstedt henholdsvis den 19/10 1691 og 9/11 1711. Det første skøde vises at være skødet fra Jacob Bruun til justitsråd Helverschou, Irup på ejendommen, mens det sidste sikkert er det skøde, hvormed Søren Holgersen overtog Gammelbygård). Disse to pantebrev bliver tinglæst i august 1715 og i april 1716, sandsynligvis for at der kunne rejses krav ved et eventuelt salg af Gammelbygård, og der var al mulig grund til at sikre sig, for allerede den 7. april 1716 solgte Søren Holgersen

Gammelbygård samt gårdene nr. 2 og 4 for følgende priser:

Gammelbygård	64 Rdl./ td hartkorn = .. 446.0.0 Rdl.
Nr. 2:	30 Rdl/td hartkorn = ... 122.1.2 Rdl.
Nr. 4:	20 Rdl/td hartkorn = ... <u>109.2.4 Rdl.</u> 677.3.6 Rdl.

Der er god grund til at tro, at Søren Holgersen har været nødsaget til at sælge gårdene. Nogle medvirkende årsager hertil kan have været, at perioden fra 1700-1730 var præget af en omfattende landbrugskrise, hvor kornpriserne nåede bundrekorder, og ikke mindst det store landbrug havde de største indtægter ved kornhandel. En anden årsag var, at netop i denne periode udkæmpedes Den store nordiske Krig fra 1709 til 1720, hvilket medførte en kraftig forøgelse af skattebyrderne på landbruget, bl.a. indførtes den ny skat "Krigsstyr" på 2 mark pr. td. hartkorn, hvilket for Søren Holgersens vedkommende kunne løbe op i 16.1.0 Rdl. pr. år. Hertil skal så naturligtvis lægges de uheld, der ramte ham.

Netop i 1716 begyndte kongen (staten) at sælge ud af ryttergodset ikke mindst i Thy. Det benyttede Søren Holgersen sig af og gav tilbud på Sindrupgård i Ydby, og som den højst bydende fik han med et bud på 247 Rdl. hammerslag i august 1716, dvs. han købte kun den ene halvdel af gården, den anden halvdel købte en mand ved navn Peder Pedersen. Kort tid efter opstod der tvivl om, hvem der stod som køber af gården. Peder Pedersen troede, at han stod indskrevet for hele gården og havde drevet den i det følgende år, mens Søren Holgersen hævder at stå som ejer af den ene halvpart, men da han endnu ikke i 1718 havde indbetalt det skyldige beløb modtog han følgende rykkerskrivelse fra Rentekammeret:

Som vi meget ugerne må formene, at I ikke efter den herfra til Eder anno 1717 tilsendte renteskriver Rosenbergs auktionsberegning i Viborg Amtsstue til amtsforvalteren har indbetalt den hele eller den halve kapital, for det af Eder ved auktionen i 1716 tilkøbte ryttergods, uanset vi Eder derom nu mange gange har tilskrevet, altså har vi været forårsaget fra bemeldte vor forrige skrivelse hermed at gentage, at såfremt I ikke bemeldte resterende hele eller halve kapital straks nu og uden ophold udi Viborg Amtsstue betaler og fønmævnte beregning med påtegnet kvittering os indsender, må I ufejlbarlig vente, at det af Eder købte gods straks på Eders regning, ansvar og risiko ved auktion vorder opbudet, hvorefter I da selv skal være ansvarlig til alt hvad auktionssummen imod forrige kapital måtte underløbe, fouden I efter kammerets ordning for sådan uforsvarlig ophold da ligeledes til betaling skal vorde anregnet dobbelt rente af den fulde kapital, som af hans Majestæts indeholdende penge, der I for bemeldte tilkøbte ryttergods skyldig er bleven, og det fra den tid, da godset af Eder er taget i possession, indtil samme bliver betalt, og dersom I derudi skulle gøre nogen difficultet, er vedkommende amtmand herfra tilskrevet det samme godt på auktion at lade opbyde, og ellers over denne vor skrivelse formelding tilbørlig at holde som tjener en gang for alle og uden videre varsel til alvorlig efterretning af Eders velvillige.

I Worm. I Neve. A. Weiss. C. Rosenberg.

Rentekammeret, den 29. juni 1717. C. Rosenberg.

Hvorledes det gik med Sindrupgård dengang er svært at sige, den kan være blevet solgt til Peder Pedersen, eller den kan påny være gået på auktion, eller hvis Søren Holgersen har betalt sin gæld, kan han have fæstet den ud. Den sidste mulighed er dog næppe særlig sandsynlig. I løbet af sommeren 1716 indviklede han sig i endnu en retssag denne gang med Claus Boldvinsen, fuldmægtig på Irup. Denne havde i juni måned samme år købt en gård på auktion i Snedsted for 230 Rdl. Denne gård solgte han i august til Søren Holgersen for 115 Rdl. imod at Claus Boldvinsen måtte beholde avlen, som han ville bruge på en gård i Hørдум, han netop havde fæstet fra Irup. Købekontrakten var blevet udfærdiget i kladdeform af præsten Peder Lund i Hørдум, men endnu ikke skrevet over på stemplet papir eller underskrevet af parterne. Da tiden for betalingen nærmede sig, fortrød Søren Holgersen og frasagde sig købet, hvilket resulterede i en længere retssag, der endte med, at Søren Holgersen vandt sagen, fordi Claus Boldvinsen ikke havde overholdt nogle forpligtelser, uden det præcist angives, hvori disse forpligtelser består.

Senere købte Søren Holgersen i september 1717 en anden gård i Snedsted af Claus Boldvinsen. Denne ejendom har iflg. matriklen et hartkornstilliggende på 6.2.3.2., hvoraf herligheden på 2.2.0.0. tilhører Søren Holgersen, mens resten tilhører Thisted Latinskole. Desværre oplyser Claus Boldvinsen ikke prisen på gården, men kun at han har oppebåret fuld fornøjelse af Søren Holgersen, hvilket vil sige, at han har fået fuld betaling.

Det meste af 1716 er Søren Holgersen bosat på Gammelbygård, men fra 1717 omtales han som bosat i Snedsted. Også fra denne periode findes der forskellige oplysninger om ham. Vi ved således, at han sammen med brødrene Hans, der var sognedegn i Snedsted og Peder handlede en del med stude og heste, idet der findes en stævning fra disse 3 brødre til en Jeppe Clausen i Oddesund. Denne skylder Peder 20 Rdl. for en hoppe, som sidstnævnte havde solgt samt 4 Rdl. til Søren og Hans for nogle stude, de havde solgt. Fra samme periode findes også et pantebrev på 90 sletdaler tinglæst til sognepræst Saxo Ascanius i Boddum Ydby med pant i ejendommen i Snedsted.

I 1723 er det galt igen, idet Søren Holgersen er kommet til at skyldte i skat for hele året 1722 og 1. termin af 1723, hvorfor amtet begærer sekvestration, dvs. båndlæggelse af gårdens aktiver, så intet må sælges eller fjernes fra gården. Til overvågelse af, at dette ikke sker, udnævnes der 2 mænd, nemlig Laust Koch, Elstedgård og Christen Boldsen i Øster Hørдум. Det ses endvidere af sekvestrationsbegæringen, at Saxo Ascanius stadig har pant i gården, så enten har Søren Holgersen ikke betalt de 90 daler, han lånte i 1717, eller også har han optaget nye lån:

Endnu i 1725 da Chr. Lauridsen i Gammelbygård gjorde krav på nogle penge, som han mente at have tilgode hos Søren Holgersen, boede han stadig i Snedsted, men i 1736, da faderen døde, boede Søren Holgersen i Sundby. Fra den tid omtales han derimod ikke oftere i tingbøgerne. Man kan derfor formode, at han helt har opgivet selvejet, og er blevet fæster.

Her i Sundby døde han så den 22/1 1759 i sin alders 80. år. Hans hustru Else Andersdatter levede endnu i 10 mdr. og døde i november samme år hos Chr. Villadsens

enke, formodentlig hendes svigerdatter, gift med Villads Poulsens søn Christen.

Selv om der er mange mangler i beskrivelsen af Søren Holgersens liv, som f.eks. hvorledes det gik med Sindrupgård, hvorfor flyttede han efter 10-20 års ophold i Snedsted til Sundby og mange andre, så får man dog et temmeligt godt indtryk af de forhold, hvorunder han levede.

Af de øvrige børn, der er nævnt i skiftet efter mag. Holger, vides i korte træk følgende: 1. Elsebe Holgersdatter vides der intet om. 2. Niels Holgersen var omkring 1705 præceptor på Mølgård i Havbro sogn. 3. Søren Holgersen. 4. Hans Holgersen, sognedegn i Snedsted. Gift første gang med Dorthe Andersdatter, søster til Else Andersdatter Budde. Anden gang var han gift med Martha Schmidt fra Rosholm præstegård. 5. Peder Holgersen opholdt sig også i Grurup samtidig med Søren. Senere i Aalborg. Han døde 1758 og blev begravet i Snedsted. 6. Christen Holgersen. Han havde Aarup Mølle, død mellem 1743 og 1747. 7. Thøger Holgersen. Kom i militærtjeneste ca. 1704. Gjorde først tjeneste i Danmark i 6 år. Kom senere ind i den norske hær som sergent i det søndenfjeldske dragonregiment. Tjente i 1743 som premierløjtnant ved et infanteriregiment. Deltog i slaget ved Brabant, ved Trondhjems belejring, samt i slag i Skåne. Døde 1765. Efterlod en datter. (Iflg.: Militærbiografier, Den norske hærs officerer). 8. Bjørn Holgersen. Blev gift med madmoiselle Bold Madsdatter i Vang den 1/8 1729. Der var 3 børn i ægteskabet. De boede i Elsted og her døde Bjørn den 23/4 1749. 9. Albret Holgersen. Om ham findes der en tilsvarende sag angående afkald på den mødrende arv, men i stedet for at give afkald, tog Albret det han iflg. skiftebrevet var lovet og efter at være stævnet i Snedsted Præstegård med 14 dages varsel til Hassing-Refs herredsting, forlod han egnen. Han døde som præst for Blistrup sogn på Sjælland den 26/5 1763. 10. Maren Malene var gift med Michel Boddum i Snedsted. De efterlod sig 6 børn. 11. Anne Sabine blev gift med sognepræst Joachim Drewitz på Sjælland. 12. Johan Bendix var blind og boede i et hus i Elsted, der tilhørte moderen Eleonora Leschly. Var gift med Dorthe Laursdatter. En datter Anne Sabine. Johan Bendix døde d. 5/9 1749. Levede i stor fattigdom, iflg. skiftet efterlod han sig et tarveligt indbo og en formue på 3 mark. 13. Berte/Birgitte blev gift med sergent Jens Eskildsen. Boede i mange år i Snedsted. Hun døde d. 21/4 1799 87 år gl. 14. Andreas Holgersen begyndte som Thøger en militærkarriere, og var i 1736 sergent i Norge. Senere kom han ind i Toldvæsenet og døde som toldkontrollør i Thisted. Han var gift med Helena Margaretha Lassen. De efterlod sig 4 døtre. Iflg. skiftet efterlod han over 405 Rdl. til sine døtre. 15. Nicholai Holgersen var også en overgang indenfor militæret. Blev gift med Hedvig Thestrup, en datter af provst Thestrup på Øland. Han døde allerede som 33-årig i 1749 og blev begravet i Snedsted. 16. Anne Marie Holgersdatter blev gift med Hans Ramløs. De boede først i Snedsted senere i Skjoldborg. 17. Derudover nævnes i skiftet en søn Ernst, der døde i København før faderen. Han blev som korporal dræbt i en duel i oktober 1733.

KILDER:
Hassing-Refs herreds tingbøger.

NOTER:

7.6.3.0 = 7 tønder, 6 skæpper, 3 fjerdingkar og 0 album
hartkorn. 1 tønde hartk. = 8 skæpper á 4 fjerdingkar á 3
album. 278.4.8 Rdl. = 278 rigsdaler, 4 mark og 8 skilling.
En rigsdaler (1 Rdl.) = 6 mark á 16 skilling. En sletdater =
4 mark á 16 skilling.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred 1991, side 91-
96).